

SALMAN MÜMTAZ

MİRZƏ ŞƏFİ VAZEH

BAKI – 2005

SALMAN MÜMTAZ

Anadan olmasının 120 illiyinə

MİRZƏ ŞƏFİ VAZEH

BAKI – NURLAN – 2005

Azərbaycan MEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu elmi şurasının 8 dekabr 2004-cü il tarixli 11 №-li iclasının qərarı ilə nəşr edilir.

Nəşrə hazırlayan: Arif RAMAZANOV

Redaktoru: Məmməd ADİLOV

Kompüter icraçısı: Hüsniyyə QULİYEVA

Korrektoru: Suad ƏHMƏDOV

Salman Mümtaz. Mirzə Şəfi Vazeh, Bakı: Nurlan, 2005, 31 s.

Görkəmli Azərbaycan alimi Salman Mümtaz (1884-1941) özünün «Azərbaycan ədəbiyyatı» seriyasından 9-cu buraxılış kimi hazırladığı «Mirzə Şəfi Vazeh» broşürünü ilk dəfə 1926-cı ildə Birinci Türkoloji Qurultay ərəfəsində «Kommunist» nəşriyyatında nəşr etdirmişdir. O, nəşrə ön söz yazmış və Mirzə Mehdi Nacinin tərtib etdiyi cümgdəki materialları fotofaksimilesi ilə birlikdə kitaba daxil etmişdir. Hazırda Salman Mümtazın orijinal əlyazma əsasında nəşr etdirdiyi həmin kitabçanın təkrar nəşri Mirzə Şəfi Vazehin (1794-1852) şəxsiyyəti ilə bağlı Qərb, ilk növbədə alman alimləri arasında müəyyən fikir ayrılığı fonunda daha da aktual əhəmiyyət kəsb edir.

MİRZƏ ŞƏFİ VAZEH

On üçüncü əsrin¹ ilk yarısında Azərbaycan türklərini avropalılara tanıdan və onların nəzər-diqqətlərini Azərbaycan ədəbiyyatına cəlb etməyə müvəffəq olan ədib və şairlərimizin ən görkəmlisi məşhur Mirzə Şəfidir. Mirzə Şəfinin də bütün Avropa və bilxassə Almaniyada şöhrət kəsb etməsinə səbəb olanların birincisi Mirzə Şəfinin öz şagirdi bulunan Fridrix fon Bodenştedtdir. Bu zat Almaniyanın Hannover adlı şəhərində doğulmuş bir alman şairidir ki, miladi 1844-də Qafqasiya canişini ceneral Neytqardtın təklifinə görə Qafqasiyaya gələrək Tiflisdəki Uçitelski İnstitutu müəllim və yaxud müdir təyin edilmişdir.

В 1844 г. по приглашению Кавкасского наместника, генерала Нейтгардта, он принял должность учителя Тифлисского Учительского Института.
(Брокгауз – Ефрон, том 7, стр. 212).

---

¹ Hicri tarixi nəzərdə tutulur (red.).

İşbu tarixdən etibarən Bodenştedt Mirzə Şəfi ilə görüşmüş və Mirzə Şəfini də həman instituta müəllim təyin etdirmişdir. Mirzə Şəfi müəllimlik vəzifəsini ifa edərkən həm gənc müəllimlərə, həm də xüsusi olaraq Bodenştedtdə dərs vermişdir. Bodenştedt türk və fars dillərini Mirzə Şəfidən öyrənmişdir. Mirzə Şəfinin həman institut müəllimlərindən Qriqoryev familyalı bir zat ilə bərabər rus və türk dillərində yazdıqları müştərək bir dərs kitabı da vardır ki, Təbriz şəhərində daşbasması ilə basılmışdır. Nədənə Bodenştedtin bir müddət Qafqasiya, bəxusus Tiflisdə iqamət etməsi, bəzi müstəşriq və müvərrixləri mü-tərəddid buraxmışdır. Bunların bir qismi Mirzə Şəfini hannoverli bir nemşə və eyni zamanda yenə gəncəli bir türk ədd ediyolar. Digər bir qismi onu iranlı bir fars və yaxud mövhum bir sima sanmadadırlar. Hannoverli ədd edənlər Mirzə Şəfi ilə Bodenştedtin hər ikisini bir şəxs və bir sima kimi düşünməkdədirlər. Əz cümlə:

Как известно, Мирза не перс, а турок из Ганджи или вернее немец из Ганновера.

(Ист. Исл. А.Мюллер, том 3, стр. 3).

Azərbaycan ədəbiyyatından bəhs edərkən professor Kırmski də Mirzə Şəfinin haqqında aşağıdakı sətirləri yazıyor:

Одно из имен, Мирза Шафи Елизаветпольский, чрезвычайно популяризовано в Германии Боденштедтом.

(История Турции и ея Литературы А.Крымскаго, том 1, стр. 140).

Brokhauz – Yefron da «Qamusül-elam»ın 7-ci cildində Bodenştedtin fəzilətlərindən bəhs etdiyi sırada Mirzə Şəfi kitabının 123 dəfə təb və nəşr edildiyini söyləyərək işbu sözlər ilə məsələni bitiriyor:

Своим необыкновенным успехом эти песни обязаны мастерству языка, чисто восточному колориту и добродушному юмору мнимаго автора, который был учителем Боденштедта по персидскому языку.

(Брокгауз – Ефрон, том 7, стр. 212).

Şübhə və tərəddüdlərə qarşı bu sətirləri qaralamaqdan məqsədimiz azərbaycanlı Mirzə Şəfini meydana çıxarmaqdır. Təqribən 12 il bundan əqdəm Gəncə şəhərində bulduğumuz bir yazma cüng içərisində Mirzə Şəfi şeirlərinin bir neçə parçasına təsadüf etdik. O cüng məşhur Mirzə Mehdi «Naci» təxəllüsün topladığı və yaxud toplatdığı bir məcmuədir. Orada görünən Mirzə Şəfi əsərlərinin əhəmiyyətlərindən dolayı klişə etdirərək və klişeləri mətnləri ilə

bərabər bu kitabçaya köçürməyə qərar verdik. O əsərlər Mirzə Şəfi məsələsinə böyük yardım edərək, bir çox məlumat vermədədirlər ki, xülasəsi bunlardır:

- 1) Mirzə Şəfi mövhum deyil, sənətkar bir azəri şairidir.
- 2) İrqən türkdür.
- 3) Hannoverli yox, gəncəlidir.
- 4) Atasının adı Sadiqdir.
- 5) Təxəllüsü «Vazeh»dir.
- 6) Şeyx İbrahim «Naseh» və Mirzə Mehdi «Naci» ilə müasir, həm də rəfiqdir.
- 7) Bir müddət Tiflisdə də yaşamışdır.
- 8) Mirzə Şəfi türkcə söylədiyi kimi, farsca da şeirlər söyləyirmiş.

İmdi bu məlumat üzərinə Mirzə Fətəli Axundovu təbliğ etməsi ilə bərabər, Qriqoryevlə yazdığı kitab da izafə edilsə, artıq məsələ bitmiş oluyor. Mirzə Fətəli öz əli ilə yazdığı tərcümei-halında Mirzə Şəfidən azacıq bəhs edərək, onun Almaniyada məşhur olduğunu söyləyir. Brokhauz – Yefron da Mirzə Şəfi qəzəllərinin Berlin şəhərində 23 mərtəbə təb və nəşr edildiyini qeyd ediyor (Eyni əsər, eyni səhifə). Əxirən əlimizə keçən mətbu digər bir nüsxədən isə daha həqiqi məlumat əldə edilə bilər. 167 dəfə basılan bu kitab nemsə dilində olaraq 106 səhifədən ibarətdir. Mirzə Şəfinin aşiqanə qəzəlləri adı ilə adlanmış bu əsər müqəddimədən başqa, 101 parça şeiri havidir. Kitab işbu səliphə ilə təb və nəşr edilmişdir:

- 1) Bodənştədt tərəfindən nəzmən yazılan müqəddimə 13 səhifə;
- 2) sonra hissələrə bölünür:
  - 1-ci hissə: Züleyxaya aid şeirlər – 15 parça.
  - 2-ci hissə: Şikayət – 13 parça.
  - 3-cü hissə: Şərab ilə işrət – 7 parça.
  - 4-cü hissə: Həkimanə qəzəllər – 33 parça.
  - 5-ci hissə: Tiflis və digər şeirlər – 23 parça.

Naşiri: R.F.Dekker.

Tirajı: 267 mindən 269 minə kimi.

Məhəlli-təbi: Berlin şəhəri.

Mirzə Şəfi barəsində 1920 nisan tarixli çıxan «Qurtuluş» məcmuəsində kiçik bir məqalə yazaraq təb etdirmişdik. Mirzə Şəfini iranlı ədd edən Firidun bəy Köçərlinskiyə də Azaqbəyli Abdulla bəyin şəhadəti ilə o məqaləni oxuyub, yanıldığını da açıqcasına söyləmişdim. Ümid edirəm ki, Türkoloji Qurultay Azərbaycanın ən namdar ədib və şairlərindən bulunan Mirzə Şəfini bizə daha iyi və daha ətraflı tanımaq iltifatında bulunacaqdır.

Salman Mümtaz

Bakı, 31 yanvar 1926

*MİRZƏ ŞƏFİ VƏZEHİN
ƏSƏRLƏRİ*

(Klişenin mətni)

Bir gün mərhum Mirzə Şəfinin otağında oturmuşduq. Abbasqulu ağanın¹ bir şeirini təhlil edirdik. Biz də həmin səpk və qafiyədə şeir demək qərarına gəldik. İlk beyti mərhum Mirzə dedi:^{*}

Vazeh – Səbzpuş olmuş qəddin rüxsari-atəşgün ilə,
Museyi-İmranə guya Tur şəklin göstərir.

---

¹ Buradan bir kəlmə pozulmuşdur. Qərinə ilə «Hacı» kəlməsi olduğu anlaşılır.

^{*} Əvvəlki nəşrdə bu izahət hissəsi əlyazmada olduğu kimi farsca verilmişdir (red.).

- Naci** – Tiğın almış dəstinə ol çeşmi-cəlladın sənin,
Canə qəsd etmək dilər, məxmur səklin göstərir.
- Naci** – Cismi-zarimdən çıxar hicrin əlindən nalələr,
Belə bir tündür tənim, tənbur şəklin göstərir.
- Naci** – Xəti-rüxsarın edib tarac hüsnün mülkünü,
Bir xərabə şəhr içində mur şəklin göstərir.
- Şeyx** – Göz sirişki mərdüməkin² nöqtəsin bərbad edib,
Aqibət bir gün olur kim, gor şəklin göstərir.
- Şeyx** – Tilbə könlüm tellər³ ilə asılıb, teldir səbəb,
Filməsəl baxqan kəsə Mənsur səklin göstərir.
- Şeyx** – Kəhrəba deyən rəngi-zərdim sanmaqay bihudə kim,
Dərdi-eşqə uğramış rəncur şəklin göstərir.
- Şeyx** – Dinü dil nəqdini isar etsə Nəseh tank imas,
Bir mühəqqər töhfə ilə mur şəklin göstərir.

---

² Nüsxə: mərdümünün // inin.

³ Nüsxə: telər.

من کلام میرزا شفیع کنجه

Mirzə Şəfi Gəncəinin kəlamından

ای که هم حجره مایی ورق زهد بشوی
و یکه ثابت قدمی غیرره عشق مپوی
از من غمزده جز عشق رخ یار مپرس
با من دل شده جز صجت دلدار مکوی
تا از آن دم که حریم دل من خلوت اوست
فاش بینم رخ او کرنکرم بر همه سوی
چرخ سر کشته نه آنست منقش بنجوم
بلکه اندر طلبش مانده فرو غرقه بخوی
روز کلکشت و بهار است و تماشای طرب
خیز تاخیمه بزن بامی و نی بر لب جوی
واضح از خاک سر آرد به نیسم در دوست
کشته عشق بلی زنده توان کشت ببوی

(Klişenin mətni)

وله ایضا

Həmçinin onun:

هر زمان کان قد بالا ز نظر میگذرد
وه چها بر دل و بر دیده تر میگذرد
منعم ای شیخ ز نظاره مکن کز رخ دوست
توچه دانی که چه بر اهل بصر میگذرد
ای که بر من کذری محو کنی از خویشم
همچو خورشید که بر دور قمر میگذرد
تو که چندین بکشی دا من از افتاده عشق
دست کوتاه منت کی بکمر میگذرد
کفته واضح از آن روهمه شیرین آمد
بز باتش سخن از لعل شکر میگذرد

وله

Və onun:

شاهد خر که نشین زلف زرخ کردباز
نور حقیقت پدید از ظلمات مجاز

(Klişenin mətni)

من کلام میرزا شفیع کنجه

Mirzə Şəfi Gəncəinin kəlamından

ای که همجره مایی ورق زهد بشوی

وی که ثابت قدمی غیرره عشق میوی
از من غمزده جز عشق رخ یار میرس
با من دل شده جز صحبت دلدار مکوی
تا از آن دم که حریم دل من خلوت اوست
فاش بینم رخ او کرنکرم بر همه سوی
چرخ سر کشته نه آنست منقش بنجوم
بلکه اندر طلبش مانده فرو غرقه بخوی
روز کلکشت بهار است و تماشا و طرب
خیز تا خیمه بزن بامی و نی بر لب جوی
واضح از خاک سر آرد به نسیم در دوست
کشته عشق بلی زنده توان کشت به بوی^{1*}

---

¹ İşbu qezel cüngde iki dəfə yazıldığı üçün biz də iki dəfə çap etdik.

* Burada nüsxə fərqlərinin olduğu da nəzərə alınmalıdır (red.).

(Klişenin mətni)

وله ایضا

Həmçinin onun:

هر زمان کان قد بالا ز نظر میکند
وه چها بر دل و بر دیده تر میکند
منعم ای شیخ ز نظاره مکن کز رخ دوست
توجه دانی که چه بر اهل بصر میکند
ایکه بر من کذری محو کنی از خویشم
همچو خورشید که بر دور قمر میکند
تو که چندین بکشی دا من از افتاده عشق
دست کوتاه منت کی بکمر میکند
کفته واضح از آن روهمه شیرین آمد
بز بانس سخن از لعل شکر میکند

وله ایضا

Həmçinin onun:

شاهد خر که نشین زلف زرخ کرد باز
نور حقیقت پدید از ظلمات مجاز
دیده بدیدار دوست دست در آغوش یار
عشق از آن سو نیاز حسن از آن سوی ناز
صدر حریم قبول در خور هر خام نیست
پس بنشین شمع وار سربکش از سوز و ساز
تربت محمود راروز جزا این نداست
حاجت فردوس نیست کشته تیغ ایاز*

---

* Kiçik nüsxə fərqləri qeydə alınmışdır (red.).

Mərhum Mirzə Şəfi ibn Sadiq «Vazeh» təxəllüsün kəlamındandır

Ey nəzakət çəməni icrə xuraman süsəni,
Xubluq kişvərinin taxtına sultan süsəni,
Sidqinin yayı, qaşının sədəqəsi qurban süsəni,
Bir baxışla yaraşır kim, alayız can süsəni,
Belə getsə, tiz olur dillərə dəstan süsəni.

* * *

Hərəkət rövşənin qıldı səhi sərvini pəst,
Sünbülə türrei- zülfünün şikəni verdi şikəst,
Laləni dağə salıb, ruyün edib badəpərəst,
Ey könül, qaş-göz iradəyə gəzərsən belə məst,
Yoxdu vəhmin ki, ara yerdə tökə qan süsəni.

* * *

Ey mələk, əbri-üzün gündümü, ya bədri-təmam,
Kim ki, ruyindən olur məst, ona badə həram,
Pərdəsiz cilvələyib naz ilə ver qəddə qiyam,
Küfr zülfün dağıdıb, məst çıxıb, eylə xuram,
Bilələr ta ki, nədir küfr ilə iman süsəni.

* * *

Bu qəddü qamətinə ətləsü xara yaraşır,
Qaşların guşəsinə qətlimə eyma yaraşır,
Edə gər zində ləbin ləfzi Məsiha yaraşır,
Səni hər kim ki, sevər, başinə sövda yaraşır,
Ola sərgəştəvü divanəvü heyran süsəni.

* * *

Gün ki, hər gün ki çıxar, dərgəhinə səcdə edər,
Sərv rəftarə gəlir, qılsa qədin bağına güzər,
Öncə gər ağzın ilə qarşı dura, boynun əyər,
Küfr eşqin yetişib bir yerə kim, ey kafər,
Desələr, Vazehə böhtandı müsəlman süsəni.

(Klişenin mətni)

Mərhum Mirzə Şəfinin Tiflisdə olduğu vaxtlar bir sevgilisii var imiş. Nəhayət ki, həmin qız kənd əhlindən birinə ərə getdi. Bundan sonra da onların arasında məktublaşma davam edirdi. Ona yazdıqlarından biri:

رقتی ز نظر دیدہ زدل اشک روان کرد
رسمیست پی نو سفران آب فشان کرد

«Gözdən itdin, lakin göz ürəkdən gələn yaşı axıtdı,
Səfərə çıxanların ardınca su tökmək də adətdir».

والیل اذا یغشی «Ayrılıq gecəsi aşiqin ölümünə bərabərdir».
والنهار اذا تجلی «Vüsal günü isə onun ömrünü uzadır».

Hicran gecəsin möhnətini gər görə kafir,
Şəkk yoxdu ki, inkar eləməz ruzi-qiyamət.
Gər zahidi-xudbin bilə zövqini vüsalın,
Cənnət tələbindən nə bulur qeyri-nədamət.

و داع دوستان رسمیست قدیم و اطوار یاران خلقیست کریم پس از چه جهت آن مبدل بلاف
شدواین متغیر بخلاف

«Dostlarla vidalaşmaq çoxdankı adətdir, dostlara qovuşmaq kəramətli bir xasiyyətdir. Bəs nəyə görə bu lafa, o biri isə xilafa çevrildi?»

ای شهره شهر از چه شدی شهر بشهری
کالبدر اذا سرت فصرت کهلال
دور از تو اکر دیدہ چنین خون جگر ریخت
ماتنظر قد وجهک الا بخیل
کدام خاک راه بتقبیل کرد لعل سمندت سر بچرخ بر نیست و کدامین سر منزل ز نسیم طره
مشکینت رشک صحرای چین

«Hansı yolun torpağı sənin atına bu dünyada baş əydi və hansı məkanda Çin səhrası sənin müşk qoxulu saçlarına həsəd apardı?»

درخانه زین جلوه کنان عربده جویان
هر جاکه بدین شکل و شمایل بخرامی
از رشک شود چرخ برین حلقه بکوشت
و ر عجز نهدره بجبین داغ غلامی

Bu məsəli-qələtdir ki, deyirlər, gözdən gedər könüldən gedər. Madam ki, gözdə idin, gözdə idin, şimdi ki, gözdən getdin, könüldəsən.

Göz ağlar kim, səni görməz.
Könül xud səndən ayrılmaz.
Məgər cismi-lətifin, nazəninim, sərbəsər candır.

هر جا که اشراقات قلبیست چه دعا چه سلام و آنجا که برید محبتست چه قاصد چه پیام

«Səmimi mahnılar olan yerdə salam-duaya ehtiyac olmaz. Məhəbbət məktubu olan yerdə qasidə və nəsə söyləməyə ehtiyac olmaz».

صدر حرم وصل تراره صبا کو
پارای گذشتن نکند پیک خیالم

«Səbaya de ki, sənin məclisinin başında olan vüsəlin yanından xəyal quşu belə keçə bilməz».

Tərkibi-vücadum iqtizayi-vüsəli-məhrinlədir və ədəmi-imkanım qələbei-fıraqi-qəhrinlə.

Bəni eşqinin oduna yandırdın,
Çünkü gördün yanaram, yan durdun.

باز آ باز آ که بی تو دیده را نور نیست و دل راسرورنی

Qayıt, qayıt ki, sənsiz gözdə işıq, könüldə sevinc yoxdur.

نه چاره خنده نه مجال گفتار
نه زهره نشست نه پارای رفتار
نه قدرت صبر نه قوت آه
جان در کف چشم بر راه

Nə gülməyə çarə, nə danışmağa macal,
Nə oturmağa cürət, nə də getməyə güc qalıb.
Nə gözləməyə qüdrət, nə çəkməyə güc qalıb,
Canım ovcumda, gözüm yoldadır.

باز آواز خورشید طلعتت بنما پرده از جمال بکشا مجلس حریفان بیارا چه جای قطعن ایدیهن.

Gerı qayıt, gerı qayıt! Günəşə bənzer üzünü göstər, düvağını üzündən götür,
dostlar məclisini bəzə!

دست از ترنج عجب نیست نشناختن بریدن
در تار هر کمندت صد سر بریده داری

«Turunc yerinə əli kəsmək qəribə deyil,
Hər bir telində yüz kəsilmış baş var».

QƏZƏL¹

Nə qədər kim, fələyin sabitü səyyarəsi var,
Ol qədər sinədə qəmzən oxunun yarəsi var.

Deyil əflakda kövkəb görünən çərxi-bülənd,
Olubən didə sərəpa, sənə nəzzarəsi var.

Ruzigari qara daim, gecəsi tar keçər,
Hər kimin eşqdə bir yarı-sitəmkarəsi var.

Necə qan cuşə gəlib, eyləməsin ahü fəğan,
Könlümün didei-giryan kimi fəvvarəsi var.²

Ol qəzəldir ki, bu Vazeh dedi, bir dərd əhli,
Zahirən lələ otağında qonaq-qarəsi var.

---

¹ Bu qəzəli Şəki şairlərindən Mirzə Nəsrulla «Nasir» təxəllüsün əlyazmaları arasında bulduq (Mümtaz).

² Vazehin bu qəzəli Vidadi tərəfindən tənzir edilmişdir. Firidun bəy məqtəəni əsərinə köçürərkən kimin olduğunu dərk edə bilməmişdir.

Qan tökər xəstə Vidadi ki, demişdir Vazeh,
«Könlümün didei-giryan kimi fəvvarəsi var».
Azərbaycan materialları, cild 1, s. 16.

Gəncəli Fazil

Q Ə Z Ə L

Mətləi-hüsnün gözəl kim, nur şəklin göstərər,
Od urar afaqə şirin, şur şəklin göstərər.

Göstərər aşubi-qövğayi-qiyamət hər zəman,
Bürqə altdan gül yüzü məstur şəklin göstərər.

İbtida eşqin ədibi öyrədir dərsi-cünün,
Dar sərməşqin çəkər, mənsur şəklin göstərər.

Xəncəri-müjgan aludə məsti-şəhla gözlərin,
Mey içib, bədməst olan məxmur şəklin göstərər.

Gül yanağın üzrə çin-çin ol çəlipa tellərin,
Aftab üzrə şəbi-deycur şəklin göstərər.

Qamətin tubavü cənnətdən verir namü nişan,
Mumiyanın bel bağında mur şəklin göstərər.

Əhli-ürfani edər səhbəyi-vəhdətdən xərab,
Zahidi-zahirpərəstə dur-şəklin göstərər.

Nuş-nişin, vəsli-hicranın məzaqi-canda,
Cəm olmuş bir yerə zənbur şəklin göstərər.

Gah mey, gəh cam meyxarə, gahi meyfürüş,
Gah nəqli-mey, gəhi əngur şəklin göstərər.

Gəh ulu, gəhi tir gəzir¹ ləl Məsihasa, gah
Bikəsü bixaniman rəncur şəklin göstərər.

Göstərər cümhur şəklin, surətin göz küsidə,
Surətinin göz küsidə cümhur şəklin göstərər.

Fazili istər qıla eşqində rüsvayi-cəhan,
Xanimanı qarət olmuş ur səklin göstərər.

Müxlis²

Q Ə Z Ə L

Dərdi-eşqin mərdi-sahibi-zur şəklin göstərər,
Gəh Hülaku, gahicə Teymur şəklin göstərər.

Yanmağa məcbur edən, bilməm, nədir pərvanəni,
Varsa nar, əhli-eşqə nur şəklin göstərər.

Sərdə atəş, dildə dudü əşkim dü didə çərx,
Cismi-aşiq surətən vapur şəklin göstərər.

Böylə derlər, mülki-məhviyyətdə rəsmi-dövləti
Kim Süleymancah olursa, mur şəklin göstərər.

Hər kəsə halınca vardır bir təcəlligahi-eşq,
Bisitun Fərhadə kuhi-Tur şəklin göstərər.

Qeyrəti-ərbabi-eşqə afərin, səd afərin,
Daima məhzun ikən, məsrur şəklin göstərər.
Bənzərərbabi-riyanın halı ol kaşanəyə,
İç yüzü viran, dıışı məmur şəklin göstərər.

Nəşei-zatımdır çeşmində cananın əcəb,

---

¹ Bu tərkib ciğataycadır.

² «Müxlis» təxəllüs Əsəd paşa bin iki yüz altmış üç tarixi-hicridə Kürdüstan valisi ikən Aməd şəhrində vəfat etmişdir (Mümtaz).

Hər nigəhdə aşiqə məxmur şəklin göstərər.

Bir pərirüxsarə çarpıldıq ki, Müxlis, ələman,
Surətən insan, amma hur şəklin göstərər.

Əs'əd

Q Ə Z Ə L¹

Gözlərin kim, aşiqə məxmur şəklin göstərər,
Əhli-fəqrə mərdüm məğrur şəklin göstərər.

Qamətin yadilə çəkdim bəski ahi-atəşin,
Xatirim nari-şəcərdən Tur şəklin göstərər.

Küyi-canandan cüda aşıqlər əhvalın desəm,
Dəştərə bikəs qalan rəncur şəklin göstərər.

Nəşei-meyxarə bais bulduğun buldum knun,
Bu pərivəş camara məstur şəklin göstərər.

Qamət üzrə tari-giysudan asılmış həqqə var,
Dil «ənəlhəqq» söyləsə, Mənsur şəklin göstərər.

Asimanda kövkəbi-sə'd olsa, Əs'əd yerdədir,
Bu səbəbdən yer savadı nur şəklin göstərər.

LÜĞƏTÇƏ

Teymur - «kömür» vəznində olan Teymur, Timur, Dəmur məşhur əmir Timurun adıdır. Müxlis paşa nədənsə işbu qələti-məşhuru təshih edə bilməmişdir. Mənası isə «hədid», «ahən»dir. Bugünkü ləhcəmizdə temir və dəmir şəklində işlənən bu türk kəlməsini vaxtı ikən bəzi əcəm ədib və şairləri də doğru istemal etmişlər, əzcümlə:

Bəhaəddin Cami

---

¹ Bu qəzəlin qaili bizə məlum deyildir. Ehtimal ki, bu da Əs'əd «Müxlis paşa»nın olsun (Mümtaz).

سلطان (تمر) آنکه چرخ را دلخون کرد
وز خون عدو روی زمین کلکون کرد
در هفده شعبان سوی علیین تاخت
فی الحال ز رضوان سرو پایرون کرد

Naməlum müəllif

سلطان (تمر) آنکه هم چو او شاه نبود
در هفتصد و سی و یک آمد بوجود
در هفتصد و هفتاد یکی کرد خروج
در هشتصد و هشت کرد عالم بدرود

Əli Bədrəddin Hərəvi

میر اعظم (تمور) خان ز جهان
رفت سوی بهشت و تخت بهشت
قبرا و شد بهشت و تاریخش
سر قبرش نموده است بهشت
باد قایم مقام او بر تخت
شاهرخ خسرو فرشته سرشت

Tank - «eyib» mənasındadır.
Dan - danlamaq, danladı...

Mövlana Lütfi

Sünbülünü tarağanda yüziğa tankdur ərəq
Kim, bulutlıq gecənin, əlbəttə, bulmaz şəbnəmi.

Hüsni

Səbzei-xəttin xəyali birlə olsam, ey pəri,
Səbzei-qəbrimni tank gər bulsa hicran neştəri.

